

Halvtidsutvärdering Leader Nedre Dalälven

-En halvtidsutvärdering med fokus på mervärden och synergieffekter

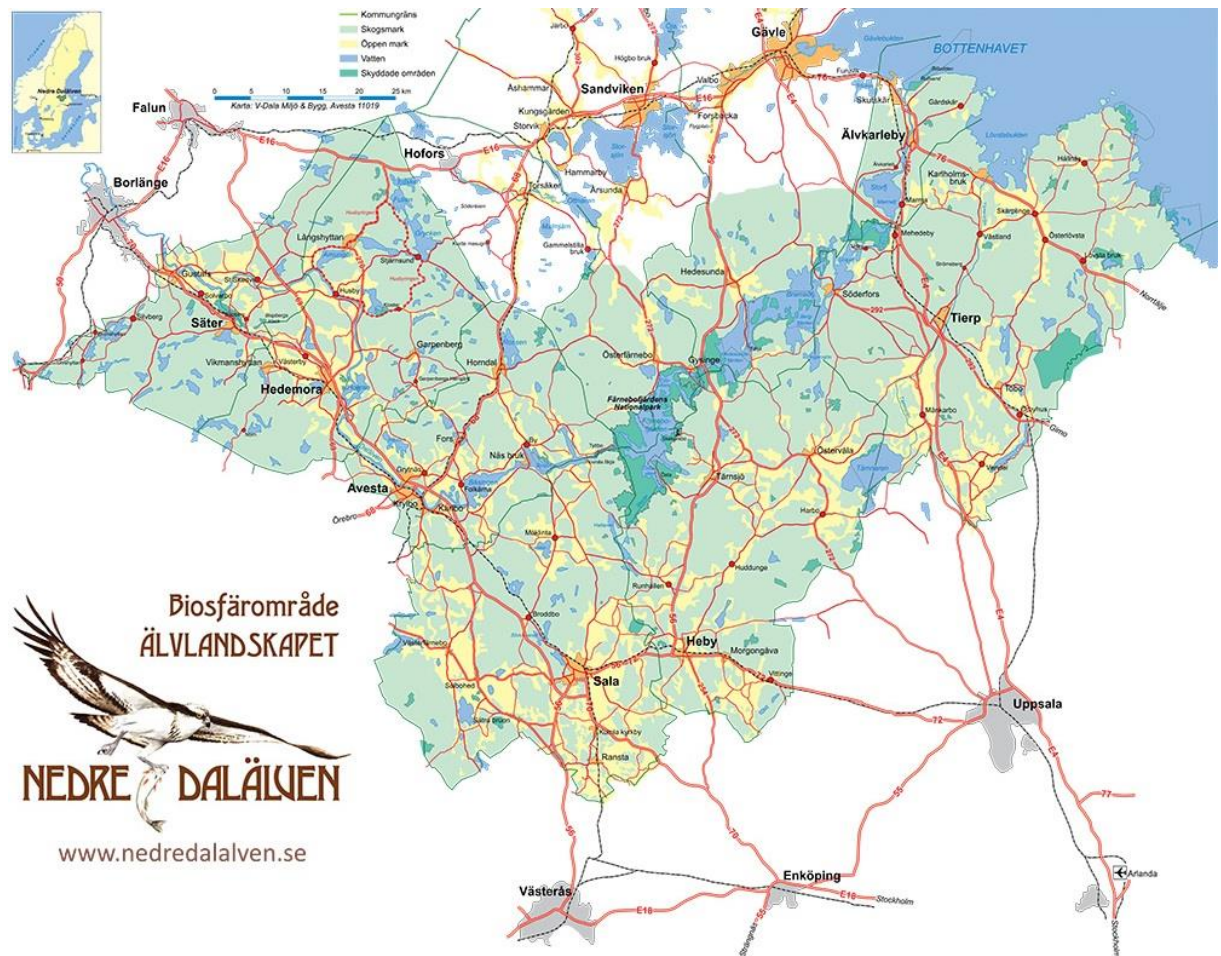
Av: Hanna Wickström på uppdrag av Leader Nedre Dalälven

2019-04-01

Gysinge

INNEHÅLL

1. Inledning	4
1.1 Uppdrag.....	4
1.2 Utvärderare	4
1.3 Genomförande	5
1.3.1 Metod.....	5
1.4 Bakgrund	7
1.4.1 Leader.....	7
1.4.2 Leader Nedre Dalälven	7
1.5 Begreppsdefinition	8
1.6 Disposition.....	9
2. Resultat av halvtidsutvärdering Leader Nedre Dalälven 3.....	10
2.1 Leader skapar mening och identitet på landsbygden	10
2.2 Leader skapar en plats för människor att mötas.....	14
2.3 Leader som katalysator för verksamhetsskapande.....	19
2.4 Upplevelsen av kansliet i Gysinge och LAG	22
2.5 Utmaningar inom Leader (Nedre Dalälven)	24
3. Diskussion och rekommendationer	28
4. Slutsats	31
5. Referenser	32
6. Bilagor	35
Bilaga 1	35
Bilaga 2	36
Bilaga 3	38
Bilaga 4	39
Bilaga 5	40

Karta över Leader Nedre Dalälvens område.

1. INLEDNING

1.1 UPPDRAG

FÖR LEADERS PROGRAMPERIOD 2014–2020 HAR LEADER NEDRE DALÄLVEN VALT ATT TA IN EN EXTERN UTVÄRDERARE FÖR SIN HALVTIDSUTVÄRDERING. UPPDRAGET SOM DEN EXTERNA PARTEN FICK VAR ATT UNDERSÖKA LEADERS MJUKA VÄRDEN I FORM AV MERVÄRDEN OCH SYNERGIEFFEKTER I ETT LOKALT ORTSPERSPEKTIV.

Utifrån den uppdragsbeskrivningen formulerades: *Syftet är att undersöka om projekten som Leader Nedre Dalälven 3 givit stöd åt i programperioden 2014–2020 uppnått mjuka värden utöver de hårda värden som satts upp i projektmålen och målen som bidrar till Leader Nedre Dalälven 3 övergripande strategiska mål för verksamheten (Ett attraktivt område, Hållbara jobb och Livskraftiga verksamheter). Målgruppen för denna utvärdering är kansliet, LAG, nuvarande och kommande samarbetsorganisationer, medfinansierare och andra intresserade i området så som enskilda, föreningsliv och näringsliv.*

Ett antal frågor ingick i uppdraget för utvärderingen och har delats in i två huvudkategorier:

Systemnivå:

- Hur upplever projektägare/frivilliga/engagerade/orten Leadermetoden?
- Hur upplever projektägare/frivilliga/engagerade/orten arbetet på och med kansliet i Gysinge?

Mjuka värden, mervärden och synergieffekter:

- Vilka effekter har projekten lett till som inte syns i de mätbara målen (för projekten och Leader Nedre Dalälven 3 verksamhet)?
- Vad har projekten lett till i orten/bygden och för det inblandade i projekten?
- Har projekten gett ringar på vattnet i orten/bygden?

1.2 UTVÄRDERARE

LAG beslutade att utvärderingen skulle utföras av en extern part vilket resulterade i ett samarbete mellan Leader Nedre Dalälven 3 och en agronomstudent på landsbygdsutvecklingsprogrammet vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU).

Hanna Wickström, agronomstudent vid SLU, femte året på landsbygdsutvecklingsprogrammet vid *Institutionen för stad och land*. Utvärderingen skrivs som ett samarbete mellan Leader Nedre Dalälven och Hanna som skriver sitt examensarbete (uppsats) om utvärderingen. Hanna har i sin utbildning tillgodgjort sig kompetens om landsbygdsens unika förutsättningar, möjligheter, problemområden och kommunikativa

egenskaper. Hanna har tidigare utfört en revidering av Borlänge kommuns serviceplan och anordnat en hållbarhetskonferens för Avesta kommuns medarbetare.

1.3 GENOMFÖRANDE

DET FINNS MÅNGA OLIKA SÄTT ATT DEFINIERA EN UTVÄRDERING, ATT GENOMFÖRA UTVÄRDERINGAR PÅ OCH OLIKA PERSPEKTIV ATT GRANSKA EN ORGANISATION UTIFRÅN. DET FINNS FRÄMST TRE OLIKA PERSPEKTIV SOM EN UTVÄRDERING GRUNDAR SIG PÅ; MÅL-RESULTATUTVÄRDERING, PROCESSUTVÄRDERING OCH INTERAKTIV UTVÄRDERING.

Mål-resultatutvärdering även kallat kontrollperspektivet innebär att kontrollera om målen uppfyllts. *Processutvärdering* med ett fokus på ett utvecklingsperspektiv innebär att tonvikten läggs på hur genomförandet skett. *Interaktiv utvärdering* med fokus på ett kunskapsperspektiv innebär att den centrala delen är att förstå och förklara varför det gick som det gick. Alla tre perspektiv brukar ofta finnas med i en utvärdering men en del kan ta större fokus än annan i ett utvärderingsuppdrag (Gunnarsdotter & Käll, 2014). Denna halvtidsutvärdering fokuserar på de kvalitativa värdena till skillnad från den fulla programutvärderingen som fokuserar mer på de kvantitativa värdena. Därför kommer denna utvärdering främst att beröra *processutvärderingsperspektivet* och *interaktiva utvärderingsperspektivet* då fokus för utvärderingen är kvalitativ och har format utvärderingens syfte. Beaktande kommer att tas för att programperioden inte är slut. Utvärderingens centrala del kommer att fokusera på hur/om de externa projekten skapat några mjuka värden i form av mervärden eller synergieffekter för den lokala orten för att ett lärande ska kunna ske under resten av programperioden och inför kommande programperiod.

1.3.1 METOD

Metoden i denna utvärdering utgår ifrån; *Syftet är att undersöka om projekten som Leader Nedre Dalälven 3 givit stöd åt i programperioden 2014-2020 uppnått mjuka värden utöver de hårda värden som satts upp i projektmålen och målen som bidrar till Leader Nedre Dalälven 3 övergripande strategiska mål för verksamheten (Ett attraktivt område, Hållbara jobb och Livskraftiga verksamheter)*. Urvalet av projekt i denna utvärdering tar sin utgångspunkt i om projekten i denna Leaderperiod skapat något mervärde eller synergieffekter. För att kunna få reda på något om mervärden och synergieffekter behöver projekten påbörjat sina arbeten. Projekt som inte påbörjat sina arbeten väljs därför bort i denna utvärdering. Även projekt som Leader Nedre Dalälven driver själva väljs bort då intresset ligger i de externa projekten. Ett projekt väljs också bort av forskningsetiska skäl då utvärderaren har en personlig koppling till projektledaren och arbetet inom projektet inte har påbörjats ännu.

För att få fram och kartlägga olika mervärden och synergieffekter som skapats under Leader (programperiod 2014–2020) kommer främst semistrukturerade intervjuer att hålla med projektledare, anställda, frivilliga och berörda på andra sätt av Leaderprojekten ute i dom lokala orterna. Semistrukturerade intervjuer utgår ifrån ett antal öppna frågor som intervjuaren formulerat på förhand och som sedan ställs i åtanke med ett djupare samtal om huvudämnet för intervjun. Frågorna agerar som en vägledande tråd genom intervjun, men intervjun begränsas inte utav dessa utan utgår ifrån en öppen karaktär. Syftet med en semistrukturerad

intervju är att få fram människors tankar och upplevelser av sin livsvärld utifrån deras perspektiv.

Urvalet av intervjupersoner utgår i denna utvärdering främst utifrån snöbollseffekten. Snöbollseffekten innebär att intervjuaren börjar med en intervjuperson som sedan leder intervjuaren vidare till nästa person och så vidare. Detta lämpar sig bra i denna utvärdering då syftet är att undersöka mjuka värden, mervärden och synergieffekter i detta Leader program för Leader Nedre Dalälven 3 vilket gör att den naturliga utgångspunkten för intervjuerna är att intervju en projektledare eller engagerad i de utvalda projekten och utifrån deras kunskap om projekten intervju vidare för att undersöka om Leader skapat mjuka värden, mervärden och synergieffekter för bygden. Tolv projekt intervjuades med fler projektledare eller involverade i projekten. Fem personer berörda av projekten intervjuades för att undersöka och stödja information från projekten. Totalt har 20 personer intervjuats för denna halvtidsutvärdering samt fältobservationer hos ett projekts öppna verksamhet och fältobservationer på kansliet i Gysinge. Varje intervju med projekt skedde på plats och intervjuer med berörda av projekt skedde via telefon.

Informanterna kommer att anonymiseras i utvärderingsarbetet för att möjliggöra en fri bedömning av Leader Nedre Dalälven 3 och Leader. I arbetet med rapporten och utvärderingen togs en extern utvärderare in för att säkerställa en objektiv bedömning av Leader Nedre Dalälven 3 och Leadermetoden. Utvärderaren arbetade självständigt med utvärderingen och rapporten men kansliet fanns med som stöd för information.

Intervjuerna kommer sedan att analyseras och sammanställas i denna rapport. Analysmetoden som använts är en tematisering av materialet med hjälp av en metod inspirerad av innehållsanalys. Detta innebär kodning, meningskoncentrering, tematisering och kategorisering. Transkriberingen av de intervjuade materialet är av en lösare form då ej relevant information, missförstånd och småprat är bortsett ifrån i transkriberingen. Efter att tre intervjuer transkriberats formades kategorier som var gemensamma teman i intervjuerna för att agera som en guide för nästkommande transkriberingar. Viss justering av de tematiserade kategorierna skedde löpande under resterande transkriberingar då nya intressanta ämnen togs upp. Utifrån det transkriberade materialet meningskoncentrerades sedan texten och de intressanta citaten valdes ut för att greppa de kategorier som valts. Citaten tematiserades sedan vilket ledde fram till de fyra övergripande teman som sedan kom att strukturera upp rapporten i form av identitet och mening, verksamheter och praktik, mötesplatser och struktur samt byråkrati.

1.4 BAKGRUND

1.4.1 LEADER

LEADER ÄR FYRA SAMORDNADE EU-FONDER FÖR LOKALT LEDD UTVECKLING GENOM LEADER METODEN. NUVARANDE PROGRAMPERIOD LÖPER FRÅN 2014–2020. I SVERIGE FINNS DET 48 LEADEROMRÅDEN SOM ARBETAR FÖR LOKAL UTVECKLING. KÄRNAN I LEADER METODEN ÄR SAMVERKAN MELLAN PRIVAT, IDEELL OCH OFFENTLIG SEKTOR UTIFRÅN LOKALA FÖRUTSÄTTNINGAR OCH INITIATIV.

Företag, föreningar och kommuner har arbetet med att ta fram utvecklingsstrategier som ska ligga till grund för de 48 Leaderområdenas utveckling. Strategierna beskriver de insatser som behövs för att öka sysselsättningen, bidra till nya företag, attraktiva områden och konkurrenskraft. Att ett Leaderområde har en utvecklingsstrategi möjliggör att de får en budget som boende och verksamma kan söka pengar från för att förverkliga idéer kring lokal utveckling både på landsbygden och i staden. Tanken bakom lokalt ledd utveckling är att utveckling av ett område sker bäst av de som bor och verkar i området.

Inom Leader finns det lokala partnerskap, LAG, vilka är de som leder arbetet i ett Leaderområde. I dessa LAG-grupper sitter företag, föreningar och offentlig sektor. LAG har kunskap om de fonder som området ska beröra i sitt Leaderområde. Sverige inkluderar alla fyra europeiska struktur-och investeringsfonderna i arbetet med Leader. Fonderna är landsbygdsfonden, havs-och fiskerifonden, socialfonden och regionala utvecklingsfonden. Förvaltningsmyndigheten för dessa fonder i Sverige är jordbruksverket. EU-kommissionen har godkänt tre program vilka styr arbetet med lokalt ledd utveckling; landsbygdsprogrammet, havs- och fiskeriprogrammet samt regional- och socialfondsprogrammet för lokalt ledd utveckling.

1.4.2 LEADER NEDRE DALÄLVEN

Leader Nedre Dalälven är ett Leaderområde som sträcker sig över länen Dalarna, Västmanland, Uppsala och Gävleborg. I dessa län samarbetar 9 kommuner för lokalt ledd utveckling; Säter, Hedemora, Avesta, Sala, Heby, Tierp och Älvkarleby samt de två socknarna Österfärnebo i Sandvikens kommun och Hedesunda i Gävle kommun. Den gemensamma nämnan som knyter samman området är Dalälven som rinner genom de nio kommunerna. Dalälven bildar en gemensam historia i kulturlandskapet där kännetecken för området är höga naturvärden, välbevarade bruksmiljöer, ett levande kulturlandskap och goda förutsättningar för turism, friluftsliv och fiske.

UNESCO utmärkte år 2011 området som Biosfärområde på grund av dess höga naturvärden. En nominering av regeringen och ett omfattande förarbete finansierat främst av Leader Nedre Dalälven möjliggjorde denna utmärkelse till biosfärområde. Det finns även gott om Natura 2000 områden och naturreservat i Leaderområdet. Den centrala delen av Leaderområdet utgår ifrån Färnebofjärdens nationalpark med Kansli i Gysinge bruksområde.

Dessa förutsättningar är utgångspunkten för Leader Nedre Dalälvens strategi vars insatsområden och övergripande mål denna programperiod varit;

- 1.) Ett attraktivt område
- 2.) Hållbara jobb
- 3.) Livskraftiga verksamheter

Dessa övergripande insatsområden och mål ligger i linje med EU:s riktlinjer för Leader och även med kommunernas övergripande strategier då attraktivitet, hållbar utveckling och ekonomi är prioriterade områden. Nedre Dalälvens strategi omfattar och verkar i landsbygdsfonden, regionalfonden och socialfonden.

1.5 BEGREPPSDEFINITION

Utvärdering: En utvärdering är en systematiskt genomförd undersökning av värde eller förtjänst hos ett föremål eller aktivitet som exempelvis ett projekt. (Karlsson, 1999).

Mjuka värden: Begreppet mjuka värden har olika definition beroende på inom vilken genre det diskuteras inom, vanligtvis menas turism, utbildningskapacitet, kultur, affärstransaktioner m.fl. Inom organisationsteori menas vanligtvis mjuka värden som lyssnande, förtroende, goda relationer, närvaro och tillvaro. Mjuka värden sätts i motsats till hårda värden vilket innebär mer mätbara saker som produktivitet, omsättning, vinstmarginal, lönsamhet. (Varldenidag.se, 2013)

Mervärde: Begreppet mervärde innebär den vinst som uppkommer mellan tillverkningskostnad och försäljning. I vardagligt ta används mervärde som någonting extra som har skapats utöver förräntad vinst. *Exempelvis; Projektet fokuserade på att stimulera till nya företag, ett mervärde av projektet blev att den lokala lanthandeln kunde finnas kvar då det startades nya företag i bygden och det gjorde att det tillkom fler människor som handlade i lanthandeln.* (Synonymer.se, 2018)

Synergieffekter: Synergieffekt innebär att två sammanslagna faktorer (samverkan) blir starkare än den enskilda faktorn. (Psykologiguide.se, 2018).

Lokal gemenskap: Liepins (2000) teori om lokal gemenskap bygger på fyra dimensioner, människor, mening, praktik, plats & struktur. Dessa dimensioner bygger upp en lokal gemenskap i en bygd. Lokal gemenskap beskrivs av Liepins som ett socialt konstruerat fenomen som handlar om mänsklig gemenskap som involverar kulturella, materiella och politiska dimensioner.

Social tillit: Rothstein (2003) teori om socialt kapital utgår ifrån att social tillit är den viktiga aspekten av socialt kapital. Rothstein menar att om det finns en social tillit mellan människor så väljer de att engagera sig ideellt. Sverige präglas generellt av en hög social tillit på grund av en demokratisk icke korrupt stat. Sverige präglas också av en generellt hög social tillit till myndigheter då medborgarna får vad som utlovas av myndigheterna och staten.

1.6 DISPOSITION

Dispositionen i denna halvtidsutvärdering följer de tre övergripande mervärdena som denna halvtidsutvärdering har funnit utifrån intervjuerna skapas i och med utvecklingsprojekten i Leader Nedre Dalälven. Dessa mervärden är *Leader som mening och identitetsskapare*, *Leader som mötesplatskapare* och *Leader som katalysator för verksamhetsskapande*. Sedan följer ett kapitel som behandlar upplevelsen av kansliet i Gysinge och LAG. Resultatdelen avslutas med ett kapitel om de utmaningar som Leader Nedre Dalälven står inför. I det tredje kapitlet kommer en kort diskussion kring resultaten av utvärderingen och en lista på rekommendationer för framtiden. Halvtidsutvärderingen avslutas med en kort sammanfattande slutsats.

2. RESULTAT AV HALVTIDSUTVÄRDERING LEADER NEDRE DALÄLVEN 3

Resultatet i denna halvtidsutvärdering delas upp i tre olika övergripande mervärden som intervjustudien inför denna utvärdering har funnit. Dessa mervärden är *Leader som mening och identitetsskapare*, *Leader som mötesplatskapare* och *Leader som katalysator för verksamhetsskapande*.

2.1 LEADER SKAPAR MENING OCH IDENTITET PÅ LANDSBYGDEN

ATT KÄNNA EN TILLHÖRIGHET OCH IDENTITET ÄR VIKTIGT FÖR MÄNNISKOR OCH ÄR NÅGONTING VI STRÄVAR EFTER. DET ÄR ÄVEN VIKTIGT ATT KÄNNA EN MENING MED TILLVARON I SITT LIV. I DENNA HALVTIDSUTVÄRDERING SÅ HAR ETT AV DE TRE SAMLADE MERVÄRDENA FÖR LEADER NEDRE DALÄLVENS VERKSAMHET VARIT ATT LEADER HJÄLPER TILL ATT SKAPA EN MENING OCH IDENTITET PÅ LANDSBYGDEN.

De projekt som Leader Nedre Dalälven finansierar leder till konkreta saker i bygderna som projekten pågår i. Det kan exempelvis vara arbeten, en byggnad, historiska böcker, dokumentärfilmer, centrumplaner, turistprojekt m.fl. Det är dock inte alltid som det är de planerade aktiviteterna i ett projekt som kommer att sätta djupast spår i bygden. I flera fall så sker det andra mer subtila förändringar i en bygd som det kan vara svårt att sätta fingret på. Det handlar om känslor, det kan exempelvis vara en känsla av förändring, något nytt, positivitet, mening, identitet eller sammanhållning. För att på bästa sätt illustrera dessa mjuka värden som har framkommit i denna halvtidsutvärdering så kommer följande text att bygga på citat som fångar en företeelse, känsla eller förklarar ett fenomen bra.

”Just när...identiteten, alltså man känner en samhörighet och identitet”

I flertalet av de intervjuade projekten och berörda av projekten så har en känsla av en stärkt identitet framhållits som ett mervärde av Leaderprojektet som bedrivits i bygden. Det är en känsla av att någonting händer i bygden och att det faktiskt sker en utveckling. Det i sin tur upplevs som någonting som väcker engagemang i bygden och att fler ansluter sig till att arbeta tillsammans för att utveckla sin bygd vidare. Citatet ovan antyder att projektet skapar en identitet och samhörighet i bygden även fast projektets mål är att skapa en dokumentärfilm om Vendel.

”Den här filmen har blivit något slags kitt tycker jag va, som liksom knyter ihop alltihopa.”

Dokumentärfilmen har lett till någonting mer, en känsla av att man hör ihop i bygden och delar en gemensam historia som betyder någonting. Tack vare dokumentärfilmen så har också hembygdsföreningen i Vendel fått ett nytt liv och det har blivit lättare att samordna aktiviteter i bygden då denna stärkta identitet väcker engagemang och skapat starka knutpunkter i bygden.

”Engagemang får man ju när man har något att vara engagerad för, om man inte vet vad det finns att vara engagerad för då har man inget engagemang.”

Flera projektledare har gett uttryck för att någonting som de ser som ett mervärde av Leaderprojekt är att det väcker engagemang hos människor och att det visar att man åstadkommer mer tillsammans. En projektledare uttryckte den känslan enligt citatet ovan och att människor ser att det händer någonting när man väljer att engagera sig för att lösa problem i sin bygd. Att prata negativt hemma vid köksbordet löser inga problem menar projektledaren och Leaderprojekt ger konkreta exempel på vad engagemang för sin bygd kan leda till på ett positivt sätt. Det sätter exempel. Projektledaren tycker att det är viktigt att visa upp positiva exempel så att människor i bygden vet vad engagemang leder till och vad man kan åstadkomma genom att sätta upp gemensamma mål. Genom de gemensamma målen tycker projektledaren sedan att det skapas en stärkt samhörighet i bygden och det upplevs som att det har skapats en mening.

”Här får vi någonting som hjälper oss att ta ned den här bruksmentaliteten som är av ondo påstår jag.”

I Leader Nedre Dalälvens Leaderområde så finns det flertalet bygder som präglas av en industriell historia. Gamla brukssamhällen kan ofta ha en speciell attityd som tangerar till det negativa menar flera projektledare. Att dessa samhällen med byar som kan vara lite ”försiktigt” inställda till varandra får någonting som sluter dem samman med gemensamma mål tror flera projektledare är väldigt viktigt för landsbygden. De vågar titta på varandra och hur man kan göra för att utvecklas menar en projektledare. I och med att dessa gemensamma mål sätts upp ofta för lite större områden så bidrar det till en stärkt identitet i exempelvis en kommun. Detta sker för att de gemensamma målen leder till att människor samarbetar i en högre grad, pratar med varandra och skapar utökade sociala relationer i större områden än innan. Detta leder i längden till synergieffekter då Leaderprojekt blir som en början på människors resa att samarbeta mer med varandra för att uppnå idéer och planer för sina byar.

”Om dom här tre klubbarna inte hade samarbetat och drivit det här projektet då hade det ju inte blivit någon stuga, så är det ju.”

Leaders mål som verksamhet är att främja gränsöverskridande samarbeten mellan både sektorer och människor visar en effekt ute i byarna då de får en anledning att börja samarbeta med varandra på ett helt annat sätt än tidigare. Det som börjar som ett samarbete kring ett Leaderprojekt fortsätter sedan att verka i klubbarna då det finns en starkare sammanhållning dem emellan idag än innan projektet. Det har blivit enklare att organisera schemat för snökanonerna mellan klubbarnas frivilliga och de har fler gemensamma träningar då det är ont om ledare. Projektledarna tror inte att det hade varit lika lätt att organisera samarbetet mellan de tre klubbarna om inte samarbetet i Leaderprojektet hade funnits innan.

”Man pratar med varandra och inte om varandra, på ett helt annat sätt.

Projektledarna upplever att de tre skidklubbarna pratar med varandra på ett helt annat sätt idag än innan Leaderprojektet. Innan projektet upplevde de att klubbarna pratade om varandra och inte med varandra. De upplever också en annan uppskattning från kommunen nu när de har en ny fräsch stuga och starkare verksamheter. De betyder väldigt mycket det där runt omkring tycker projektledarna då det inte räcker att bara ha en plats att sova på utan man ska kunna bo, verka och leva. Att det finns bra rekreativsmöjligheter och roliga aktiviteter för barnen

upplever det betyder mycket för en mindre ort och att det gör att det skapas sociala relationer såväl i klubbarna som i skidbacken. Det blir en stärkt identitet och mening för bygden när det finns starka föreningar och aktiviteter och det kanske kan locka nyinflyttningar menar projektledarna. I Leader Nedre Dalälvens strategi så står det att Lederverksamheten ska bidra till ett attraktivt område, vilket projekten gör, dels genom sina planerade aktiviteter i projekten men också genom att samarbeten och sociala relationer stärks för framtida samarbeten och verksamheter.

”Det här betyder mycket för stämningen runt om kring och det ska betyda mycket också annars så är det ett misslyckande. Det ska beröra människan.”

En annan projektledare menar också att projektet betyder mycket för stämningen i bygden och att det är viktigt att det visas upp någonting positivt. Alla projektledare som intervjuas påpekar att Leaderprojekten för med sig en positiv stämning i bygderna och att det är ett viktigt mervärde. En projektledare uttryckte det som att om det bara visas upp negativa bilder i exempelvis media om ens bygd då växer det ju inget engagemang. Går det att sprida en positiv stämning i bygden betyder det väldigt mycket för engagemanget, för att skapa en känsla av stolthet över sin bygd och en mening med tillvaron. Flera projektledare menar att det är någonting de strävar efter att åstadkomma i långa loppet att skapa en känsla av positivitet och mening för att visa att det sker en utveckling i bygden. Detta är en strävan som oftast ligger utanför ramarna för de projekt som de har sökt men som projektledarna ändå upplever som någonting viktigt att försöka få till.

Ett tydligt exempel på vad en liten insats i ett projekt som inte var planerat från början kan göra är Svarthälls Fäbod där en konsert spred en positiv stämning och sammanförde bygden.

”Det var väl ingen av dom som hade tagit betalt, för dom ställde ju upp ideellt, dom tyckte ju det var så kul å komma iväg å... det liksom hände ju någonting. Sånt här skulle det va ett par gånger varje sommar så man kunde träffas å [...]”

Då 2018 års sommar var ovanligt varm fördröjde det byggnationen av Fäbodstugan till hösten då det var för varmt att bygga på sommaren. Projektledaren tyckte dock att det var tråkigt att det inte skulle hända någonting på platsen där Fäbodstugan skulle stå och var rädd att folk inte trodde att projektet skulle leda till någonting. Därför anordnade projektledaren en konsert på platsen enligt gamla anor då de som sjöng kulade och åhörarna fick uppleva konserten på vattnet då de var via båt som åhörarna tog sig till platsen. Efter konserten fick projektledaren förfrågningar från flera håll om att anordna en till konsert för att ryktet hade spridit sig om att konserten var väldigt uppskattad och flera personer var nedslagna över att ha missat den. Konserten spred en positiv stämning i bygden och en identitet till både bygden och historien stärktes då människor fick en plats att mötas på och ett roligt evenemang. Att någonting som från början inte var planerat i projektet får en så stor uppskattning och betydelse i bygden visar på de oväntade mervärden som Leaderprojekt kan föra med sig. Detta exempel visar på det där lilla extra som skapas i bygden när människor träffas och trivs med platsen de bor på vilket skapar en mening. Det kan därför vara viktigt att ge utrymme för oplanerade aktiviteter i ett projekt för att det skapar det där lilla extra som är viktigt för att människor ska trivas i sin byggd.

”Vi ligger ju liksom lite offside här nu i förhållande till Gysinge då och nedre Dalälven för det här är ju inte nedre Dalälven, det här är ju Tierps kommun. Det går ju vissa kulturgränser här också. Normalt känner vi oss inte hemma i det här. Men så är det ju nu.”

Den identitetsskapande effekten som Leaderprojekt verkar stimulera till sträcker sig ofta bara så långt som till den egna bygden, grannbyarna eller kommunen. Flera projektledare uttryckte svårigheten för dem själva och människor som berörs av projekten att känna en samhörighet med Nedre Dalälvsområdet. De upplevs av externa projekt som för stort då det på vissa håll exempelvis har varit svårt att skapa en tillhörighet till sin bygd. Interna projekt som drivs av Leader Nedre Dalälven kan givetvis ha andra effekter då det ofta innefattar större områden i projekten men de externa projekten upplever området som stort och vidsträckt. Vissa projektledare upplever det som att det är i bygden som projektet blir lokalt och inte i LAG. LAG upplevs alltså inte alltid representera det lokala vilket är grundtanken med ett LAG.

”Just i dom här projekten som det blir lokalt, inte i LAG.”

För att skapa mervärden som mening och en lokal gemenskap med en stärkt lokal identitet så är det viktigt att det finns en lokal förankring av projekten. Grundtanken med Leaderprojekt är att det är de lokala krafterna som vet vart pengarna bäst behövs för en utveckling. Om inte LAG upplevs lokalt förankrat riskerar det att inte uppfylla EU:s idé om att de lokala krafterna ska få förvalta pengar för utveckling på landsbygden. Det är därför viktigt att arbeta med LAG:s roll i Nedre Dalälvsområdet och försöka stärka identiteten som Nedre Dalälven för att visa den lokala förankringen i hela området. Om det upplevs att LAG inte är lokalt förankrat riskerar det att leda till ett minskat engagemang då Leader försvinner i bygder som inte fått beviljade projekt.

2.2 LEADER SKAPAR EN PLATS FÖR MÄNNISKOR ATT MÖTAS

MÖTESPLATSER ÄR VIKTIGT FÖR MÄNNISKOR OCH KAN INNEBÄRA MÅNGA OLIKA TYPER AV PLATSER, ALLT IFRÅN ETT MÖTESRUM, ETT ALLAKTIVITETSHUS, LANTHANDELN ELLER EN KÄNSLA AV PLATS. MÖTESPLATSER PÅ LANDSBYGDEN ÄR OFTA VIKTIGA KNUTPUNKTER DÅ EXEMPELVIS EN LANTHANDEL OFTA ÄR BÅDE ETT STÄLLE DÄR DET GÅR ATT HANDLA MAT, HÄMTA POST, OMBUD AV ANDRA SLAG, UTTAG AV KONTAKTER OCH EN SOCIAL SAMLINGSPUNKT.

Leader skapar mötesplatser på olika sätt genom sina utvecklingsprojekt. Vissa är rent konkret inskrivna inom ramarna för projekten medan vissa är en oväntad effekt som uppstår på sidan om ett projekt. Behoven kan se olika ut, allt ifrån ett allaktivitetshus, en flexibel lokal att mötas i för olika behov, ett samlande kansli eller en kreativ plats där människor kan mötas och utbyta idéer för utvecklingen av sin bygd.

Ett exempel på behovet av en mötesplats är projektet Turis i Säter. Det har kring turrüsttåget Turis i Säter bildats en projektgrupp med b.la. projektledarna och representanter från näringslivet i Säter. Målet för Turis är inte att skapa en mötesplats men det har det gjort ändå då projektgruppen har blivit en kreativ mötesplats där aktörer från näringslivet kan träffas och prata om events de vill anordna i Säter.

”Men om det är projektet som har skapat det eller om det är att vi faktiskt regelbundet ses alla aktörer i centrala Säter”

Citatet belyser mötesplatsen som har skapats då projektledarna inte är säkra på om det är tåget i sig eller att det är det faktum att näringslivsaktörer träffas regelbundet och kan bolla idéer för evenemang i Säter. Det leder till att det skapas en positiv stämning i bygden som gör att människor trivs och har roliga evenemang att gå på. Det sätter igång engagemang i bygden när det finns en mötesplats för kreativa idéer och att aktörerna i projektgruppen träffas regelbundet och pratar. Även om projektet inte hade som mål att skapa en kreativ mötesplats så har det skapats en plats och struktur för näringslivet att utveckla sin bygd. Projektet har fyllt ett underliggande behov som funnits av en kreativ mötesplats som näringslivet i Säter inte visste att de behövde. Detta är exempel på både en fysisk plats då aktörerna i Säter träffas regelbundet med det är också ett exempel på känsla av plats då det engagemang som uppkommer i bygden bygger upp Sätters identitet som ort. När Turis kommer åkandes i centrala Säter så skrattar alla och ler och när tåget började köra turer i omkringliggande kommuner tycker Säterborna att det är deras grej och att Turis inte ska köra för mycket utanför kommunen. Det har skapats en identitet och känsla av plats tack vare projektets insatser i lokalsamhället.

”Kanske är det så att vi har lärt oss att i dom här samverkansformerna som har byggts upp så kommer det upp sådana här grejer” Ann-Kristin, Leader-aktiv kvinna.

Att projektet har börjat fungera som en mötesplats för olika aktörer från näringslivet i Säter har blivit en viktig plattform för samverkansaktörerna emellan vilket påverkar deras engagemang för kreativa events i Säter. Om inte projektet hade funnits så har troligtvis denna samverkansform inte uppstått som den ser ut idag. Denna nya plattform och den nyfunna

Samverkansformen betyder mycket för bygdens utveckling då det tillkommer många nya aktiviteter i bygden som exempelvis ett stort Halloweenevent där bland annat Turis kör ett spöktåg och affärerna i centrum har Halloween teman. Detta Halloweenevent inkluderar Turis och flera andra näringslivsaktörer i Säter som gått ihop och skapat ett större event än vad en aktör hade klarat av att anordna själv, det skapas alltså synergier. Många av de företag som finns i Säters näringsliv är småföretagare och projektledarna påpekar att det säkert har funnits ett engagemang förut också men att det är svårt för småföretagare att få tiden och energin att räcka till för att de ofta gör så mycket redan. De orkar inte dra lasset själva vilket denna nya mötesplats som skapats i och med Leaderprojektet spelar en stor roll då den nya samverkansformen innebär att fler jobbar tillsammans och delar på "lasset".

”Det är en nod på något sätt som det snurrar lite runt omkring som det kan komma in alla möjliga saker”

Projektledarna för Turis menar att deras projekt har blivit något som drar till sig många olika saker som de inte kunde föreställa sig att det skulle göra innan projektet satt igång. Mycket sker denna dragningskraft till följd av att projektet har blivit en kreativ mötesplats och det drar till sig ännu fler kreativa idéer. Ett exempel på en kreativ idé som inte förväntades ingå i projektet Turis är att en barnmorska i en blogg skriver utifrån tåget Turis som om det skulle vara en person och vad Turis tycker om saker och ting. Detta gör denna person för att hon har en passion för skrivande och gillar Turis. Tåget kommer troligtvis också att underlätta en besvärlig trafiksituation i Säterdalen där det är en mycket brant backe ned till själva dalen och det är mycket events som hålls där nere på sommarhalvåret. Det finns inte många parkeringar nere i dalen och därför brukar det bli en besvärlig trafiksituation där folk går upp och ned för backen och bilar på samma trånga väg. Tåget skulle kunna underlätta denna situation då det kan gå turer upp och ned så att människor slipper gå upp och ned för backen. Det finns även fler mervärden som ligger i gränslandet mellan ramarna för projektet samtidigt som det inte är någonting som var tänkt att ingå i projektet från början. Det visar på den kreativa mötesplats som skapats i och med projektet och att många saker kan inrymmas i det som ingen tänkt på från början för att det sätter igång andra engagemang i bygden.

Ett liknande exempel som i Säter där ett Leaderprojekt har blivit en större kreativ mötesplats för bygden är allaktivitetshuset i Hedesunda. Kring allaktivitetshuset har det bildats en projektgrupp i bygden med engagerade Hedesundabor från olika föreningar, näringsliv och privatpersoner som träffas regelbundet.

”Det här är ju saker som sker när vi ändå sitter och jobbar i projektet som inte direkt i huset kanske så men det ger ju synergier som du säger genom att vi träffas. Å då bara genom att vi träffas regelbundet och jobbar med projektet så kommer det upp massor med olika saker som inte direkt är knutet till själva byggnaden men som gynnar säkert idéer som dyker upp i bygden som kan bli verklighet.”

Betydelsen av att denna grupp har skapats i Leaderprojektet är att det har skapats en mötesplats för engagerade Hedesundabor där deras idéer för bygden kan ta plats och samarbeten växa fram. Ett av dessa oväntade mervärden av referensgruppen är att en kvinna som äger ett Bed & Breakfast och ett holländskt par som äger en camping har diskuterat ett samarbete kring gästnätter om överbeläggning sker på det ena eller andra stället. Det har

också kommit upp idéer om att återuppliva en gammal turistkarta och cykelkarta över Hedesunda och att projektgruppen borde driva på att det ska ta fram dessa igen för att gynna turismen i området. Genom att idéerna för kartorna har tagits upp i projektgruppen så har idén om att det skulle kunna ligga en turistbyrå i allaktivitetshuset diskuterats i gruppen. Idéer och engagemang för bygden föder andra idéer och fördjupat engagemang för bygden som citatet ovan antyder. Att personerna i projektgruppen träffa regelbundet föder nya idéer, fördjupar engagemanget och ger synergieffekter i bygden då människorna i projektgruppen samarbetar med varandra. Det har alltså genom Leaderprojektet skapats en mötesplats och en struktur för samarbeten i bygden vilket stärker meningen och den lokala identiteten i sin tur.

”Så åter igen med hjälp av Leader så skapar vi en plattform.”

En annan projektledare uttrycker en liknande känsla av hur Leaderprojekt skapar en mötesplats eller plattform och en struktur för hur man kan samarbeta i bygden. Projektledaren menar att det betyder mycket att människor i bygden får ett gemensamt mål genom projektet för att bygga broar mellan byar och människor för att kunna samarbeta lättare nästa gång. Det skapar gemensamma målbilder för människor och byar vilket kan ses som ett mervärde av projektet då huvudsyftet av projektet inte är att skapa dessa gemensamma målbilder även om dessa målbilder givetvis tangerar syftet då projektet vill uppmuntra samarbete. När människor skapar nya kontakter och samarbeten genom att delta i ett Leaderprojekt så menar projektledaren att en mening skapas i bygden som i längden ger engagemanget i bygden en riktning.

”Engagemang får man ju när man har något att vara engagerad för, om man inte vet vad det finns att vara engagerad för då har man inget engagemang”.

En annan projektledare påpekar samma sak att engagemang får man genom att man vet vad man ska engagera sig i. Leaderprojekt visar vad det går att engagera sig i vilket i sig skapar nytt engagemang då projekten visar upp att det går att åstadkomma någonting mer tillsammans än vad man kan göra ensam. Projekten blir som det ovan påpekats en mötesplats för människor i bygden och det skapas även en struktur för samarbeten i bygden genom dessa mötesplatser vilket i längden sträcker sig längre än projekten. Att människor får en plats att mötas på för bygden, odla sitt gemensamma engagemang och skapa en mening gör att det blir lättare i det långa loppet att arbeta tillsammans igen. Ofta försvinner kunskapen om vad som från början startade engagemanget för bygden, den nya kontakten, den etablerade mötesplatsen eller idén för någonting i bygden. Det är oftast projektledaren för Leaderprojekt som har koll på och kunskap om vad Leaderprojektet gör och vilka som träffats tack vare projektet. Denna kunskap brukar med tiden försvinna och lokalinvånarna brukar ofta inte tänka på att det var ett Leaderprojekt som satte igång någonting i bygden, även om det kanske är något så abstrakt som en positiv känsla. Därför kan det vara svårt att distinkt se att någonting är ett mervärde av projektet eller en liten del av ett projekt. Att projekt ofta agerar som mötesplatser för kreativa idéer i bygden och startar nya engagemang och samarbeten utanför projekten kan därför sägas vara ett mervärde av Leaderprojekt som balanserar på gränsen till kopplingen till projektet. Den projektledare som sa citatet ovan menar att den projektgrupp som skapats kring det Leaderprojektet som projektledaren är involverad i har

blivit en mötesplats där människor skapar ett positivt engagemang till bygden istället för att sitta hemma vid kökssoffan och ”prata negativt” om bygden.

Flera projektledare har också pratat i intervjuerna om att en spindel i nätet eller projektledare kan ha väldigt stor betydelse för en bygds utveckling. Någon som kan dra i trådar, anordna möten, har tid, informera, samordna, hålla i ekonomi och så vidare kan betyda mycket för en bygd och är en styrka som flera projektledare ser i Leaderprojekt.

”Det blomstrar ju på något sätt när dom börjar med det här med i det här tänket... som ett kansli, som en kanslist kanske och en vaktmästare å kontakt med kommuner.”

Projektledaren menar att det kan göra en stor skillnad för en bygd att ha en samlande mötesplats med en anställd för bygden och hur de tänker kring engagemang. Projektledaren menar att små föreningar kan dra nytta av att samordna ett kansli och hyra ut tjänster (exempelvis ekonomiansvar) till andra föreningar eller små företag och att de då kan dra in lite pengar eller gå plus minus noll på kansliet. Projektledaren har tidigare erfarenheter inom detta område med att starta upp ett kansli på landsbygden för en förening och tyckte att det lyfte hela bygden när det alltid finns ett ställe som är öppet och folk kan komma och ställa frågor. När denna idé presenteras upplever projektledaren människor börjar tänka annorlunda om sitt engagemang och hur det går att samordna resurser. Många föreningar har svårt att fylla sina poster i föreningen och att kunna samordna detta kan betyda mycket och att fler föreningar kan leva kvar även om inte lika många människor är direkt engagerade i föreningen.

”Det är en otrolig hjälp och det är tack vare att projektet också... och tack vare Leader faktiskt att det boostar upp pengar så här. Dom hade aldrig fixat det här annars, det är jag ganska säker på.”

Han upplever att sitt nuvarande Leaderprojekt blir någonting likande då projektledaren brukar hjälpa till hos föreningar att skriva ansökningar och lära ut olika sätt att tänka kring att göra sin förening mer effektiv. Projektledaren upplever att det betyder mycket för föreningar att det finns en person som kan hjälpa till att skriva ansökningar för att hjälpa föreningar att investera i sina verksamheter och få den ideella tiden att räcka till. Ett exempel på det är att projektledaren hjälpte till att skriva en ansökan för en förening som behövde byta rören i föreningslokalen men hade fastnat med ansökan för att de inte hade tillräckligt med kunskap och tid för att skriva den.

”De dök upp på dom här mötena just behovet av en fysisk lokal, där man kan mötas och ha föreningsmöten och så och behovet av någon sorts spindel i nätet eller samordnare som kan hjälpa föreningar med vad det nu kan vara.”

En annan projektledare upplever samma mervärden av en öppen mötesplats med en projektledare som kan samordna olika saker där bygden ser ett behov. Projektledaren upplever ett behov av en kreativ mötesplats som kan byta skepnad beroende på vad människorna i bygden behöver. Att det finns en anställd på den platsen betyder också mycket upplever projektledaren då det ofta behövs en samordnare för att förankra en vision som finns i bygden då någon behöver driva arbetet framåt, lyssna aktivt, överbygga motsättningar, hitta kompromisser och se till detaljerna likväl som helheten. För att kunna göra dessa saker krävs

det resurser som bland annat i form av tid och kunskap som det ofta kan vara en brist på i exempelvis föreningar då det sker på människors ideella tid vilket ofta är en begränsning. Projektledaren ger ett exempel på en ansökan till en vandringsled som projektledaren hjälpte till med.

”Just det här att det blir en neutral plats där folk kan mötas”

En projektledare menar att det är viktigt att det finns öppna platser där folk kan mötas oavsett behov, vilket är speciellt viktigt på landsbygden då de inte har lika många anordnade platser som i staden. Ibland behövs det att någon behöver en lokal för föreningsmöten medan det andra gånger behövs en lokal för klädbytdagar. Projektledaren upplever att Leaderprojektet har blivit denna mötesplats som projektledaren kan hjälpa till att anpassa för bygdens behov. När en grupp föräldralediga föräldrar behövde en lokal för att träffas och pyssla med sina barn på dagtid då fixade projektledaren det. Föräldrarna upplever att de kan slappna av mer och vara närvarande i nuet då de inte behöver oroa sig för att det blir stökigt och kladdigt hemma samtidigt som de får träffa andra föräldrar och prata. Projektledare hjälpte också några personer att skriva en ansökan för en vandringsled i området som personerna försökt göra länge men inte riktigt haft kunskap och tid för att göra det. Då hjälpte projektledaren till att skriva ansökan trots att det inte direkt ligger inom ramarna för projektet men för att projektet har blivit en mötesplats för bygdens idéer och engagemang som projektledaren hjälper till att förverkliga för att utveckla bygden.

2.3 LEADER SOM KATALYSATOR FÖR VERKSAMHETSSKAPANDE

VERKSAMHETER PÅ LANDSBYGDEN INNEBÄR OFTA MÅNGA OLIKA TYPER AV VERKSAMHETER ALLT IFRÅN SKOLOR, FÖRENINGAR OCH LANTHANDLAR. DESSA TRE OLIKA TYPER AV VERKSAMHETER REPRESENTERAR OFFENTLIG, IDEELL OCH NÄRINGSLIVSSEKTORN/PRIVATA SEKTORN VILKET ÄVEN ÄR DE TRE DELAR SOM INGÅR I LEADERS TREPARTNERSKAP.

Alla intervjuade i denna halvtidsutvärdering uttryckte att de tyckte att det är viktigt att det finns verksamheter på landsbygden för dess överlevnad och möjliga utveckling. Verksamheter på landsbygden kan ses som ett sätt att förstå den lokala gemenskapen som finns i en bygd då verksamheter representerar den praktik som ser i den lokala gemenskapen. Det är här människorna samlas och lever sina liv.

Företag på landsbygden är ofta av en mindre karaktär och en projektledare tror att det är svårt för mindre företag att komma på kreativa idéer för sin bygd då ingen orkar dra det tunga lasset själv upp på sitt eget företag. Projektledaren tror därför att Leader är av en avgörande betydelse för landsbygdsutveckling.

”Ingen orkar dra lasset själv. Jag tror sådan här projekt och samarbeten i projekt är avgörande för landsbygdsutveckling, vad det nu än är för något.”

Från flera projekts håll finns det förhoppningar att Leaderprojekten kommer att sätta igång någonting i bygden som gör att det öppnar nya näringslivsverksamheter som en fortsättning på projekt. Exempelvis nya butiker, hotell, caféer med flera. Flera projektledare pekar på faktorn att många företag på landsbygden är småföretag som kan ha det svårt att dra lasset själv att utöka eller starta nya möjligheter. Projektledarna upplever att det är väldigt fördelaktigt att ett Leaderprojekt går in och finansierar någon som kan hålla i ett projekt som sedan bygden kan spinna vidare på i form av utökade eller nya verksamheter. Många projektledare är medvetna om att det är svårt att cementera en verksamhet som är ett projekt så att det blir en fast verksamhet och många projektledare arbetar hårt med att det ska kunna bli så. De arbetar också hårt för att Leaderprojekten ska kunna bli språngbrädor för nya verksamheter så att projektet ger ringar på vattnet i bygden. Det gäller att ta tillvara på det som projektet skapar i form av idéer, relationer, kreativitet och samarbete menar flera intervjuade projekt.

Att det skapas en positiv stämning i bygden när det händer någonting och det går att läsa någonting positivt i tidningen istället för negativa saker som kan vara vanligt i vissa bygder menar en projektledare. Projektledaren menar att om människor i bygden ser att det händer saker så skapas det en annan stämning som projektledaren tycker hjälper till att öka möjligheterna att driva olika typer av verksamheter. En näringslivsundersökning i Älvkarleby visar att det var en nedgång i hur företagarna upplevde företagsklimatet mellan två Leaderperioder. Projektledaren tror att det pekar på att nedgången berodde på att det inte bedrevs några Leaderprojekt under den perioden. Den möjlighet som ett utvecklingsprojekt genom Leader betyder för ett lokalt samhälle och den lokala gemenskapen som byggs upp genom projekt är viktigt för hur människor upplever hur det är att bo, verka och leva i bygden.

Detta påverkar i förlängningen företagsklimatet i en bygd då Leaderprojekt tycks ha en positiv inverkan på hur företag och verksamheter upplever möjligheterna i bygden.

”Det är klart att den skapar ju... hela den investeringen där skapar ju väldigt stor framtidstro för... den betyder ju jättemycket för den bygden och för dom evenemang som man ordnar där.” Charlotta, Leader Nedre Dalälvens verksamhetsledare.

Charlotta verksamhetsledaren för Leader Nedre Dalälven har liknande erfarenheter från sitt tidigare Leaderområde där stämningen och uppkomsten av verksamheter påverkades på ett positivt sätt av förra Leaderperioden. När någonting händer i en bygd allt ifrån att fixa en badbrygga till att göra en paviljong påverkar en bygd och skapar ofta oväntade effekter, speciellt med tanke på de relationer och samarbeten som knyts i utvecklingsprojekt.

” [...]om jag skrev att jag ska få fyra nya butiker och så kommer det bara två, då är frågan har jag misslyckats med det här projektet då? Nej det behöver det inte vara. För att dom mjuka värdena kan på sikt ge så mycket så att dom här två butikerna vi inte fick in kanske blir fem om ett år eller två. Det ska man vara medveten om att det kan ge ringar på vattnet till typ övriga kommunen om man säger på sikt men det behöver det inte inom den här tiden som projektet håller på. Men att man har lyft någonting och man har startat någon liten eld någonstans som blommar ut”

De mjuka, omätbara värdena betyder mycket för att på lång sikt skapa nya verksamheter menar en projektledare. Det som projektledaren i citatet ovan tycker är viktigt är att lyfta någonting eller få en eld att blomma ut för att få människor att våga satsa på att skapa nya verksamheter på landsbygden. Därför tycker projektledaren att det är viktigt att stimulera till dessa mjuka värden i utvecklingsprojekt för att kunna skapa en utveckling på landsbygden. Mervärden och synergieffekter som nya relationer, samarbeten och en positiv stämning en stor roll i att sprida nya verksamheter i en kommun som projektledaren menar när den säger ringar på vattnet.

”Vad kan jag rimligen åstadkomma på så här kort tid, för mig är det mjuka värden [...]. Men mycket att få människor att vilja vara med på tåget liksom”.

Genom att få människor som redan finns i existerande verksamheter, och människor som potentiellt vill starta en ny verksamhet och lokalbefolkningen med på tåget att vilja utveckla bygden är det som projektledaren upplever att den kan åstadkomma under projektets gång. Projektledaren tror också att det är de mjuka värdena som kommer ha effekt under en lång tid framöver i bygden.

”Ser man nu att det här om ett år att kan stå på egna ben som är tanken. Då tror jag också att andra kommer förstå att herregud det finns möjligheter att göra saker. Man behöver inte sätta sig ned och tycka synd om sig själv bara för att verkligheten har förändrats, det går att göra grejer. Det tror jag att sådana här exempel kan vara bra för, för fortsättningen.”

En projektledare tror att Leaderprojekt som är framgångsrika på lång sikt och har etablerat sig väl i bygden är viktiga exempel för att visa att det går att starta framgångsrika verksamheter på landsbygden. Lyckas projektet höras och synas i bygden och får in fler människor och företag som vill engagera sig så blir det en positiv anda som sprids i bygden. Projektledarna för Turis ger ett exempel på detta under deras intervju då de säger att alla skrattar och ler när

turisttåget kommer och åker på stan i Säter. Ett annat projekt upplever en likande effekt när de är ute hos olika byar då det tänds en annan glöd hos människor och flera nya idéer kommer fram. Enligt denna projektledare så tänds det ett helt annat engagemang tack vare Leaderprojektet än innan projektet. Många av de intervjuade projektledarna och människor berörda av projekt upplever att det sprids en positiv anda i deras bygder och att det leder till att det skapas en framtidstro då det händer någonting nytt.

”Man får igång vissa att... alla får man ju inte igång. Men när dom kommer ut sen så märks de att det tänds till i ögonen å då kommer dom ju på vissa idéer. [...] och det är tack vare projektet måste man säga.”

I slututvärderingen för Leader Nedre Dalälven för programperioden 2008–2014 visade resultaten att det skapades många nya verksamheter som ett resultat av Leaders verksamhet. Det är dock svårt att peka på långsiktigheten i dessa verksamheter utanför projektens verkanstid. Vilket inte är unikt för Nedre Dalälven då både utvärderingen av axel 4 i Leader-programmet och flera utvärderingar från andra Leaderområden visar likande resultat i utvärderingarna, att det skapas verksamheter men att det är för tidigt att uttala sig om långsiktigheten för verksamheterna.

”Det kan ju vara så olika...det kan ju vara en fysisk investering, en fysisk mötesplats på något sätt som man gjorde för länge sedan som lever kvar å används och utvecklas. Sen kan det ju vara den här känslan av någonting som man började väldigt enkelt liksom med nå... egentligen ville man ha en brygga och sedan så blev det liksom att en hel bygd levde upp. Det finns väldigt många exempel på det.” Charlotta, Leader Nedre Dalälvens verksamhetsledare.

De Leaderprojekt som ofta har en tydlig långsiktig verkan är projekt som inriktar sig på att bygga saker som exempelvis en paviljong. Men det betyder inte att andra projekt inte har en långsiktig verkan då som denna utvärdering visar att det skapas mjuka omätbara värden i form av mervärden och synergieffekter från projekten som påverkar bygden på olika sätt genom att det skapas en lokal identitet, mening, mötesplatser, praktik vilket leder till en lokal gemenskap i en bygd.

2.4 UPPLEVELSEN AV KANSLIET I GYSINGE OCH LAG

UNDER INTERVJUerna FÖR DENNA HALVTIDSUTVÄRDERING SÅ HAR BARA POSITIVA ORD OM KANSLIET I GYSINGE YTTRATS OCH PROJEKTEN KÄNNER ATT DE HAR ETT BRA STÖD FRÅN KANSLIET. LAG UPPLEVS SOM OSYNLIGT HOS PROJEKTEN MEN SOM HELHETSINTRYCK SÅ TYCKS LEADER NEDRE DALÄLVEN 3 FUNGERA VÄL OCH FINNS DÄR FÖR PROJEKTEN.

Projektledarna och delaktiga i utvecklingsprojektet upplever ett starkt stöd från kansliet i Gysinge under ansökningsprocessen. Många anser att det hade varit svårare eller omöjligt att ta sig igenom ansökningsprocessen utan stödet från kansliet och dess engagerade personal.

”Dom liksom uttryckte just att det är det vi är till för, så att man inte kände att man var jobbig liksom, utan man kände stödet.”

Det upplevs från projektets sida att det finns ett starkt stöd och engagemang från kansliet sida och projektet upplever det som att kansliet vill att de ska lyckas med exempelvis projektansökan. Projektet upplever kansliet som att de står på projektets sida gentemot Jordbruksverket. Projektet upplever också att de alltid kan komma med frågor och att det känns som om det är välkommet från kansliets sida.

”Jag känner nu... det är hemskt när du frågar nu för då jag känner att gud vad man skulle vilja vara närmare projektet...det saknar man ju.” Charlotta, Leader Nedre Dalälvens verksamhetsledare.

Det många projekt tycker sig sakna är dock en mer kontinuerlig kontakt med kansliet då projektet upplever kontakten väldigt tät i ansökningsstadiet medan den försvinner nästan helt under pågående projekttid. Charlotta verksamhetsledaren upplever det också som att kansliet tappar kontakten lite när projektet är igång och tycker att det är någonting som de från kansliets sida behöver jobba med och är någonting hon personligen saknar. Det som tar mycket av både kansliets och projektets tid är administration och Charlotta upplever det som att det nya systemet med digitala ansökningsblanketter med standardiserade frågor skapar en större distans från början mellan projektet och Leaders verksamhet på kansliet.

”[...] det blir en större distans mellan dom och oss, förut kändes det mer att man gjorde det här tillsammans.” Charlotta, Leader Nedre Dalälvens verksamhetsledare.

Att projektet upplever kansliet och dess medarbetare väldigt engagerade och tillmötesgående är tydligt under intervjuerna. Speciellt tas en medarbetares engagemang upp som exempel som mycket saknat och det finns en positiv stämning när kansliet och dess arbete tas upp. Det är dock ett sårbart system att de enskilda medarbetarnas insatser på kansliet ska stå för den positiva upplevelsen av Leader som metod (bortsett från de egna resultaten i projektet) då administrationen upplevs av projektet som mycket tung och krävande.

LAG upplevs av projektet som osynligt och man vet inte så mycket om vad som händer där. När LAG kommer på projektbesök upplevs det som väldigt positivt av projektet och att de uppskattar den kompetens som finns i LAG. Flera projekt har påpekat att man skulle vilja ha mer av den typen av kontakt så att det går att utnyttja LAG:s kompetens mer i projektet. Av vissa projekt så upplevs inte LAG representera det lokala utan de tycker att den lokala

förankringen sker i projekten. Därför tycker dessa projekt att det är extra viktigt att hela området har beviljade projekt annars upplever de projekten att det kommer bli ”vita fläckar” på kartan utan någon Leaderaktivitet.

2.5 UTMANINGAR INOM LEADER (NEDRE DALÄLVEN)

FÖR VARJE POSITIV UPPLEVELSE AV KANSLIET I GYSINGE, DE EFFEKTER SOM UTVECKLINGSPROJEKTEN GER I LOKALSAMHÄLLEN, MERVÄRDEN OCH SYNERGIEFFEKTER SÅ HAR LEADER SOM METOD EN BAKSIDA OCH DEN ÄR BYRÅKRATISK. DETTA ÄR NÅGONTING SOM LEADER SOM METOD HAR BROTTATS MED LÄNGE, DEN TUNGA ADMINISTRATIONEN, OCH ÄR INGENTING SOM ÄR UNIKT FÖR JUST NEDRE DALÄLVSOMRÅDET.

Både från personalen på kansliets sida och projektledarna så upplevs administrationen som tung och lite dämpande både gällande glädje och effekter som kan uppnås av projektet.

”[...] man tappar ju lite grann... själen i det hela om man inte har någon...någon... den här anknypningen på det sättet.” Charlotta, Leader Nedre Dalälvens verksamhetsledare.

Charlotta menar i citatet att hon tycker att man tappar själen i Leader när mycket tid går åt till administration istället för att ha en tätare kontakt med projektet under hela projektiden. Inte bara under själva ansökningsstadiet som projektet upplever en tät kontakt med kansliet idag för att sedan nästan helt försvinna under pågående projekt. Charlotta upplever också att de standardiserade formulären på nätet också skapar en distans mellan projektet och Leaders organisation. Förr såg alla ansökningar lite olika ut och det var mer levande än idag då alla svarar på samma frågor. Projektet upplever också en likande effekt då många projektledare under intervjuerna för denna halvtidsutvärdering inte reflekterat över många av de frågor som ställdes för att ingen har ställt frågorna innan. Formulären på nätet är inte heltäckande och det är svårt att komma på själv att skriva in vissa saker som mervärden och synergieffekter som kanske ligger lite utanför projektet om det inte finns frågor för det i formulären menar flera projektledare.

”Det var väldigt svårt för mig att [...] dom här visionerna jag har, allt det jag pratar med dig om nu, vad ska jag sätta för värde på dom där siffrorna då.”

”Det leder ju till saker hela tiden... som jag kanske inte ens vet av och inte dom tänker på det heller för att de var det här som startade det.”

Visst finns det plats att skriva om vad som har hänt i projektet i exempelvis delutbetalningar men det är svårt att komma på att skriva allt om det inte finns anvisade frågor om mjuka värden som mervärden och synergieffekter. Ett projekt föreslog att istället för fler frågor i slututvärderingen av ett projekt kring mervärden och synergieffekter skulle det gå att göra resereportage eller korta filmer om projektet hur det har gått efter projektet slut.

Leader upplevs som sagt av projektet som tungt att arbeta med tack vare att det är mycket administration som ingår när det söks projektpengar genom Leader. Det finns inget projekt som tycker att det ska gå att få mycket pengar utan någon kontroll eller urval men många ser inte dagens system inom Leader som en hållbar lösning.

”Det knäcker folk också”

En projektledare upplever det som att genom att arbeta med Leader som metod så riskerar det att ”knäcka” folk både i projekten men också på kansliet. Projektledaren tycker att det är en så stor press och tung administration att denne inte ser hur det skulle vara möjligt för människor att söka Leaderpengar som en liten förening.

”Sen är ju det en väldigt speciell värld Leader, både fascinerande och lite jobbigt... kan det va. Å jag ska ju propagera ute hos föreningarna att dom ska söka Leader och allt möjligt men. Å det kan nästan ta emot kan jag tycka ibland för det är för drygt för en liten förening att söka Leader stöd alltså... det är för bökigt. Det tar så otroligt med tid... nu kan ju jag göra ett för jag är anställd här med det och de är ju fantastiskt. Men alltså en liten förening, jag vet inte hur det ska gå till. Det är så tidskrävande och jobbkrävande så att det... det är en miss med Leader tycker jag, att det utesluter så många. Det är faktiskt ett fel som jag ser hela tiden... dom har knappt hört talas om... dom bryr sig inte om Leader helt enkelt ute hos föreningarna, dom vet inte vad det är i stort sätt fast dom bor på landsbygden.”

Projektledaren i citatet menar att det ofta inte finns de resurser som behövs i en liten förening för att söka Leaderpengar då det krävs både mycket tid och kunskap för att söka som systemet ser ut idag. Därför anser projektledaren att Leader som metod utesluter många från att söka Leaderpengar då många inte har de resurser som krävs. Att metoden upplevs så svårtillgänglig, jobb och resurskrävande är givetvis inte bra för Leader som metod men det är inte heller någonting unikt för Nedre Dalälvsområdet. I flera utvärderingar av andra Leaderområden och utvärderingen av axel 4 så tas den tunga administrationen upp som ett av nyckelproblemen med Leadermetoden. När axel 4 utvärdering gav sina rekommendationer för att försöka underlätta den tunga administrationen gavs det som förslag att jordbruksverket skulle ta hand om all administration av landsbygdsprogrammet och då även Leader. Detta upplevs varken av personalen på kansliet eller projekten som någonting positivt.

”Men det som är problemet är inte Gysinge utan det är ju Jönköping om man säger så.”

Av de projekt som har intervjuats så upplever ingen att Gysinge bidrar till det tunga administrativa arbetet utan ses snarare som ett stöd och bra hjälp. Från kansliets sida så säger Charlotta i sin intervju att de har försökt att underlätta administrationen så mycket som möjligt för projekten men att det var svårt i början när allting var nytt för alla inblandade. Projekten upplever att det finns en misstro från Jordbruksverket att de måste vara en sådan kontrollstyrning för att se att pengarna hamnar där det ska. Vilket vissa projektledare upplever som glädjedödande och släcker elden för de eldsjälar som finns i bygderna. I projekten så skapas det en tillit i bygderna då det genom Leaderprojekt byggs upp en lokal gemenskap som för med sig ett starkare socialt kapital och social tillit. Denna sociala tillit bryts samtidigt ned på myndighetsnivå då det upplevs från projekten att myndigheterna inte litar på att de sköter sina jobb i projekten.

”Det är hinder för landsbygden att få ut sina pengar, det är ju landsbygdspengar kan jag tycka. Så det är inte bra”.

Det finns ingen projektledare som tycker att det ska ”regna pengar” för projekten utan de tycker att det ska finns en kontroll och urval. Som det ser ut idag inom Leader tycker dock inget projekt att det är hållbart då det upplevs som kontroll på grund av ett misstroende gentemot projekten. Samtidigt som Jordbruksverket är sena med utbetalningar vilket skapar

likviditetsproblem för vissa föreningar menar en projektledare. En projektledare framhåller att denne tycker att administrationen och den byråkrati som finns inom Leader är så problematisk att det är ett hinder för landsbygden att få ut sina pengar.

”Det känns ju som att stå inför en vägg när man börjar, sen så tar man sig igenom den då, sakta men säkert.”

Den tunga administrationen och byråkratin upplevs av projekten som allra tyngst i början när de skriver ansökningarna. Delutbetalningar och slutrapportering upplevs inte lika svårt som att skriva själva ansökan. Flera projektledare uttrycker en stark oro för att denna tunga process med ansökan i början skrämmer iväg potentiella projekt.

”Den där tröskeln att faktiskt söka det är den som liksom på något sätt har känts mycket svårare [...]” Charlotta, Leader Nedre Dalälvens verksamhetsledare.

Charlotta instämmer med projekten att hon tror att det har känts svårare att söka projekt denna period. Projekten hoppas att denna ”tröskel” inte gör att färre ansöker om projekt men det finns en stark oro om det. Det upplevs som viktigt att det bedrivs projekt i hela Nedre Dalälvsområdet i olika sektorer och med olika idéer. Om denna tröskel är för hög eller att det bara är människor som är bra på att administrera som lyckas ansöka om projekt riskerar detta att inte uppfyllas menar vissa projektledare.

”Fångar man upp det intresse som verkligen finns så det inte bara är administratörerna som lyckas komma fram.”

En projektledare uttryckte under intervjun en oro att det bara är de som är duktiga på att administrera som lyckas komma in i verksamheten och bedriva projekt. De flesta av de projektledare som idag driver projekt inom Leader Nedre Dalälven har någon form av erfarenhet att driva projekt, av Leader, EU-bidrag m.fl. i ett yrkesmässigt sammanhang. Trots denna yrkesmässiga kunskap upplever dessa projekt att administrationen inom Leader är tung och besvärlig att ta sig igenom. Detta gäller speciellt ansökningsstadiet som de flesta projekt framhållit som mycket besvärande och tung att få ihop både tidsmässigt och kunskapsmässigt.

”Ja då fick jag papper där jag skulle fylla i ännu mer än i själva ansökan. Å jag tyckte att det där nej...nej... jag skiter i det här. Den tid som det tar och hålla på med dom här papperen, kan vi åka upp...åå...och fixa till det där där uppe utan projektmedel. Eller ja projektmedel vi får väl satsa lite själva då och göra arbete, istället för å ta bort tid och sitta å fylla i papper.”

De flesta projektledare eller involverade i att organisera ett projekt i de intervjuade projekten har professionell erfarenhet av projektledning, Leader, EU-bidrag med flera. Projektledaren ovan har ingen professionell erfarenhet av att ansöka om projekt och gav nästan upp om att ansöka om ett projekt denna omgång. Projektledaren fick komma flera gånger till kansliet i Gysinge för att få hjälp att komplettera ansökan för att få den godkänd hos Jordbruksverket. Detta talar för flera projektledares oro om att det bara är administratörer som lyckas med att ansöka om Leaderprojekt. Detta är någonting som påverkar inte bara Leader Nedre Dalälven utan alla Leaderområden i Sverige. Det som Nedre Dalälven kan göra är att vara tillmötesgående och hjälpsamma gentemot ansökande projekt men detta är ett problem som är större och berör Jordbruksverket. Det är dock viktigt att påpeka detta även i en

halvtidsutvärdering för ett specifikt Leaderområde då det dokumenterar hur programmet fungerar i praktiken för framtida utvärderingar och program.

3. DISKUSSION OCH REKOMMENDATIONER

LEADER NEDRE DALÄLVEN KAN SOM HELHET SÄGAS PRODUCERA MERVÄRDEN OCH SYNERGIEFFEKTER I MITTEN AV PROGRAMPERIODEN I SINA UTVECKLINGSPROJEKT. MERVÄRDENA SOM PRODUCERAS KAN SAMMANFATTAS I TRE OLIKA MERVÄRDEN, LEADER SOM MENINGS- OCH IDENTITETSSSKAPARE, LEADER SOM MÖTESPLATS OCH STRUKTURSKAPARE OCH LEADER SOM KATALYSATOR FÖR VERKSAMHETSSKAPANDE.

Dessa tre övergripande mervärden spelar in och skapar en lokal gemenskap i byarna vilket i sin tur skapar ett stärkt social kapital och social tillit. Att det bedrivs Leaderprojekt i en bygd har projekten uttryckt betyder mycket för det lokala samhället och leder till många oväntade effekter. Det kan ibland vara svårt att skilja på om dessa effekter är en del av projektet eller ett mervärde av projektet. Flera av de presenterade mervärdena i denna rapport balanserar på denna gräns mellan att vara en del av projekten och vara en oväntad effekt av projekten. Den främsta effekt som går att ses av Leaders verksamhet i området är att i linje med ett av Leader Nedre Dalälvens mål skapa ett attraktivt område. En positiv stämning och en känsla av att det händer någonting är bland annat två faktorer som skapar ett stärkt attraktivt område i Nedre Dalälven.

Leader Nedre Dalälvens andra två mål om livskraftiga verksamheter och hållbara jobb är svårare att bedöma om de uppfylls genom Leaders verksamhet. Ett av de mervärden som övergripande kan sägas produceras i Nedre Dalälven är en katalysator för verksamhetsskapare vilket innebär att Leaders projekt blir en plattform för nya kreativa idéer som kan föda avknoppningar då de kan verka som positiva exempel på vad som går att åstadkommas på landsbygden. Projektet verkar helt enkelt som positiva exempel. Det är dock svårt att bedöma långsiktigheten i projekten och dess avknoppningar i detta stadie. Hållbara jobb är en annan del som är svår att bedöma i detta stadie i mitten av perioden då hållbara jobb kan sägas gå ut på att de ska vara jobb som varar en längre tid. Förhoppningsvis sker fortsatta effekter av de mervärden och synergieffekter som produceras idag vilket resulterar i ett attraktivt område. Det gäller att ha en lång framförhållning i projekten för att försöka stimulera till hållbara jobb och livskraftiga verksamheter, vilket många projektledare verkar vara medvetna om i Nedre Dalälven.

De mervärden som produceras i utvecklingsprojekten leder till en lokal gemenskap i bygderna vilket verkar positivt för att stärka en framtidstro i området. Detta vägs ned av den tunga administrationen och byråkratin som finns inom Leader. Den tunga administrationen och byråkratin är ingenting unik för Nedre Dalälven eller denna programperiod och personalen på kansliet upplevs som engagerad för att få projekten att lyckas ta sig igenom ansökan. Det skapas en social tillit i bygderna när det byggs upp en lokal gemenskap medan den sociala tilliten till myndigheterna bryts ned då de som är involverade i projekten känner sig misstrodda av systemet. Detta är dock svårt för ett enskilt Leaderområde att ändra på annat än att vara hjälpsamma att lotsa projekten igenom processen. På lokal nivå verkar dock en positiv bild till EU skapas av lokalbefolkningen som inte är involverade i Leaderprojekt då människor i största allmänhet inte skiljer på vad som är Leader och EU, utan ser allt som en EU-investering i bygden. Människors bild av Leaderprojekt som inte är involverade direkt i

projektet är positivt då det händer någonting i bygden och en positiv stämning sprids. Det finns en positiv uppfattning till kansliet i Gysinge hos projektet. LAG upplevs dock som lite osynligt och som att kompetensen inte kommer projektet till gagn.

REKOMENDATIONER:

- Fortsätt vara de engagerade och hjälpsamma stöd som projektet upplever att personalen på kansliet är idag. Mycket av den positiva bilden av Leader som metod kommer från de stöd som kansliet ger till projektet samt de effekter som kan uppnås lokalt med ett utvecklingsprojekt.
- En mer kontinuerlig kontakt med projektet genom hela processen från ansökan till slututvärdering rekommenderas då både projektet och verksamhetsledaren saknar en sådan kontakt i dagsläget. Det är alltid gynnsamt med en god dialog och djupare relation till projektet. Det skulle även hjälpa kansliet att ha en mer översiktlig bild av vad som händer i projektet under processens gång och att fler mervärden och synergieffekter kan uppmärksammas löpande för att inte gå förlorad när projektet tar slut.
- En tydligare marknadsföring av Leader i området på bred front kan vara fördelaktigt för att sprida kunskapen om Leader som metod och för att uppmärksamma gamla projekt igen. Som ett projekt gav förslag på så kan det vara en rolig och marknadsföringsmässigt bra sak att efter en tid besöka gamla Leaderprojekt för att antingen göra ett resereportage eller en kort film för att uppmärksamma vad som går att åstadkomma med Leader som metod. Det är även ett bra tillfälle för att få en mer kontinuerlig uppföljning av gamla projekt för att se vad som händer efter ett avslutat projekt samtidigt som det blir en bra marknadsföring för framtida sökande projekt för att se vad som det går att göra och vad resultaten blir på ett mer lättillgängligt sätt än en slutrapport.
- Låta LAG vara mer synligt för projektet är en annan rekommendation då flera projekt har uttryckt att det var väldigt uppskattat med besök från LAG ute hos projektet men också för att utnyttja den kompetens LAG besitter mer handfast i projektet. Det kanske exempelvis kan anordnas en mäsas i Nedre Dalälvsområdet där LAG och alla projekt är inbjudna för att delta. Det kan också vara ett bra tillfälle att bjuda in nya sökande för att få inspiration och motivation till att ansöka och marknadsföra Leader mer i området. Vissa projekt har också uttryckt att det skulle vara intressant att träffa andra projekt för att utbyta idéer och kunskap.
- Visa upp goda exempel tydligare under projektens gång genom att lägga ut på hemsidan vad som händer eller oväntade effekter av projekt. Om det upprättas en mer kontinuerlig kontakt med projektet så kan mervärden och synergieffekter lyftas fram som goda exempel för att motivera och inspirera andra projekt eller möjliga nya projekt.

- Starkare anknytning till kommunerna är någonting som vissa projekt har tagit upp som en önskan. Tidigare Leaderperioder har det funnits en starkare koppling till kommunerna och representanter från kommunen har kunnat hjälpt projekt och kunnat marknadsföra Leader vilket vissa saknar. För att kunna nå ut till ännu fler så kan det vara en god idé att återupprätta en tätare kontakt med ansvariga på kommunen för bättre lotsning till Leader som metod och för att marknadsföra metoden mer i sin kommun.
- Stärka LAG:s upplevda lokala anknytning hos de externa projekten. Det är viktigt att LAG anses representera det lokala i beslutsfattandet om vilka projekt som ska beviljas. Vissa externa projekt upplever inte att LAG representerar det lokala utan att det lokala skapas i projekten. Vissa externa projekt tycker också att det är svårt att anknyta till området Leader Nedre Dalälven då det är ett vidsträckt område. Det kan därför vara en bra idé att stärka LAG:s upplevda lokala anknytning i området och stärka området Nedre Dalälven.

4. SLUTSATS

Den slutsats som det går att dra av halvtidsutvärderingen av Leader Nedre Dalälven 3 är att det är ett välfungerande Leaderområde som har ett uppskattat kansli, producerar många mervärden och synergieffekter. Dessa mervärden och synergieffekter kan kokas ihop till att det leder till en lokal gemenskap i bygderna med en stärkt social tillit. Detta i sin tur leder till att det skapas ett attraktivt område att bo, verka och leva i då mervärdena och synergieffekterna från projekten sprider en positiv känsla och framtidstro. Leader (Nedre Dalälvens) baksida är där emot den tunga administrationen och byråkratin inom metoden. Detta är ingenting unikt för Nedre Dalälven och kansliet i Gysinge är en uppskattad hjälp för att ta sig igenom ansökningsstadiet. Byråkratin inom Leader leder däremot till att den sociala tilliten till myndigheter bryts ned då projekten tolkar kontrollstyret som en misstro gentemot projekten. Trots en tung byråkrati inom metoden så upplevs Leader skapa positiva resultat i bygderna och ger ringar på vattnet som inte går att beskriva enligt många projekt. De avslutande orden i denna halvtidsutvärdering får vara ett summerande citat av en projektledare om vad Leader betyder för landsbygden.

”De var ju där Leader och alla dom här EU bidragen har jättestor betydelse, för att få landsbygden levande.”

5. REFERENSER

- Bergström, Göran & Boréus, Kristian (red.). 2012. *Textens mening och makt*. Tredje upplagan. Studentlitteratur, Lund.
- Brinte, Lina. 2014. "Medan gräset gror, dör kon" En utvärdering av Leader som verktyg för utveckling i Region Syd. Examensarbete. Institutionen för stad och land, SLU. Uppsala.
- Dhalkwist, Matts. 2004. *Kommunikation*. Upplaga 3. Liber. Stockholm.
- Denscombe, Martyn. 2004. *Forskningens grundregler – samhällsforskarens handbok i tio punkter*. Studentlitteratur. Lund.
- Denscombe, Martyn. 2016. *Forskningshandboken: För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Upplaga 3:1. Studentlitteratur. Lund.
- Ernstsson, Stina. 2016. *Katalysatorer för landsbygdsutveckling*. Kandidatarbete. Institutionen för stad och land, SLU. Uppsala.
- European network for rural development. 2018. *LEADER/CLLD*. https://enrd.ec.europa.eu/leader-clld_en [Hämtad 2018-11-25]
- Gunnarsdotter, Yvonne. 2012. *The concept of community*. Institutionen för Stad och Land, SLU. Uppsala. Opublicerad
- a. Gunnarsdotter, Yvonne & Käll, Jacob. 2014. *Leadermetoden för att skapa utvecklingsmöjligheter inom turism: En utvärdering av Turism i Sjuhärad 2008-2014*. SLU, Doing Rural.
- b. Gunnarsdotter, Yvonne & Käll, Jacob. 2014. *Varaktig Lokal Utveckling Genom Leadermetoden: Utvärdering av Leader Uross*. Doing Rural AB och SLU.
- Harkman, Linda. 2011. *Små regioner blir stora- en utvärdering av Leader Närheten*. Arbetsrapport. Fakulteten för samhälls- och livsvetenskaper. Karlstad.
- Hela Sverige ska leva. 2019. *Det här vill hela Sverige*. <https://helasverige.se/om-oss/det-haer-vill-vi/> [Hämtad 2019-01-13]
- Helmfrid, Hillevi & Käll, Jacob. 2014. *Dilemma och möjligheter med LEADR-metoden: Utvärdering Leader Mellansjöländet 2007-2013*. Hållbar utveckling- Process och Perspektiv, Doing Rural.
- Jordbruksverket. 2017. *Lokalt ledd utveckling 2014–2020*. <http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/landsbygdfiske/lokaltleddutvecklinggenomleader/lokaltleddutveckling20142020.4.37e9ac46144f41921cd13e12.html> [Hämtad 2018-11-25]
- Jordbruksverket. 2015. Uppdrag att välja ut funktionella, effektiva och tillräckligt starka Leaderområden med hög kvalitet. Jönköping: Jordbruksverket.

Jordbruksverket. 2014. *Handbok till strategiprocessen för Lokalt ledd utveckling genom Leader 2014-2020*. Jönköping.

Erika, Karlsson., Anders Palmqvist., Leif, Berndtsson., Morgan Andersson., Per Assmo. 214. *På jakt efter Leaders mervärden: En utvärdering av de mervärden som genererats i arbetet med Leadermetoden i Leader Dalsland och Årjäng, Leader Ranrike Norra Bohuslän och Leader Terra et Mare under programperioden 2007-2013*. Projektrapport. Intuitionen för ekonomi och IT, Högskolan väst. Trollhättan.

Karlsson, Ove. 1999. *Utvärdering- mer än metod*. Svenska kommunförbundet. Kommentus Förlag, Stockholm.

Kessler, Petra. 2017. *Är denna utveckling verkligen "lokalt ledd"?* Examensarbete. Intuitionen för Stad och Land, SLU. Uppsala.

Kvale, Steinar & Brinkman, Svend. 2014. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Tredje upplagan. Studentlitteratur, Lund.

Käll, Jacob & Svensson, Lotta. 2013. *Gör Leader skillnad?: En Studie av arbetet i sju leaderområden*. Doing rural.

Leader Nedre Dalälven. 2015. *Utvärdering 2008-2014*. Leaderkontoret Gysinge.

Leader Nedre Dalälven 3. 2017. *Lokal utvecklingsstrategi för Leader Nedre Dalälven 3*. Leaderkontor Gysinge.

Liepins, Ruth. 2000. New energies for an old idea: reworking approaches to '&community' in contemporary rural studies. *Journal of Rural Studies*. Upplaga 16, utgåva 1 s.23-35.

Putnam, Robert. 1996. *Den fungerande demokratin: Medborgarandans rötter i Italien*. SNS Förlag, Stockholm.

Psykologiguiden.se. 2018. *Psykologilexikon- Synergieffekt*.
<https://www.psykologiguiden.se/psykologilexikon/?Lookup=synergieffekt> [Hämtad-2018-11-25]

Regeringskansliet. 2015. *Startskottet för EU:s struktur- och investeringsfonder 2014-2020*.
<https://www.regeringen.se/artiklar/2014/11/startskottet-for-eus-struktur--och-investeringsfonder-2014-2020/> [Hämtad 2019-01-13]

Rothstein, Bo. 2003. *Sociala fällor och tillitens problem*. SNS Förlag. Stockholm.

Teorell, Jan & Svensson, Torsten. 2016. *Att fråga och att svara*. Upplaga 1:4. Liber, Stockholm.

Varldenidag.se. 2013. *Mjuka värden – en tillgång för samhället*. Publicerad 2013-01-07.
<https://www.varldenidag.se/opinion/mjuka-varden-en-tillgang-for-samhallet/cbbmaglt4UvPTp3W1GIE5osBwJDlw/> [Hämtad 2018-11-25]

Waldenström, Cecilia. 2010. *Axel 4-utvärdering av Leader*. NL-fakulteten och intuitionen för ekonomi, SLU. Uppsala.

Waldenström, Cecilia & Larsson, Lars. 2011. *Leader som metod för att stödja landsbygdens långsiktiga utvecklingsförutsättningar*. Tillväxtverket: Stockholm.

UPPGIFTSBESKRIVNING HALVTIDSUTVÄRDERING AV LEADER NEDRE DALÄLVEN 3

Nedan följer våra önskemål om innehållet i halvtidsutvärderingen av Leader Nedre Dalälven 3.

Vi önskar en rapport som undersöker Leaders mjuka värden. Vad har projekten lett till i bygden och för de inblandade? Vilka effekter har de gett som inte syns i de mätbara målen? Har projekten gett ringar på vattnet? Vi vill att du genom kvalitativa intervjuer, undersöker mjuka värden och synergieffekter. Vi önskar att intervjuerna genomförs med projektägare, men också med andra involverade och med människor i bygden och undersöker effekterna av projekten ur ett ortsperspektiv. Vi är också intresserade av att få veta hur de upplever Leadermetoden och vårt arbete på kansliet i Gysinge.

Vi önskar ha den färdiga utvärderingen senast 1 april 2019 för att kunna presentera den på vår årsstämma.

Charlotta Heimersson
Verksamhetsledare
Tel. 0291-213 14
Mobil: 070-650 88 68
E-post: lotta@nedredalalven.se

Sofia Carlford
Handläggare
Tel. 072-565 75 79
E-post: sofia@nedredalalven.se

Intervjufrågor projektledare/projektdeltagare

Detta är intervjuguiden som använts för projektledare/projektdeltagare. Detta är en guide och inte ett strikt formulär då intervjustudien är baserade på semistrukturerade intervjuer som metod där frågorna är av öppen karaktär för att skapa ett öppet samtal om deltagarens livsvärld. Frågorna är ställda både utifrån uppsatsens och utvärderingen av Leader Nedre Dalälven 3 syften.

Bakgrundsfakta:

- Berätta lite kort om dig själv?
-Infödd? Nyinflyttad? Återinflyttad?
- Hur kommer det sig att du började jobba med det här projektet?
-Har du drivit ett projekt tidigare? Drivit ett Leaderprojekt tidigare? Har du varit delaktig i ett Leaderprojekt tidigare? Har det funnits ett Leaderprojekt tidigare i bygden?
- Berätta lite mer om projektet och vad det innebär?

Frågor om mervärden:

- Har du upplevt något mervärde kopplat till projektet? (Ringar på vattnet)
-Hur märks det av i bygden? Har projektet lett till några oväntade effekter? Som ingen tänkte på innan och som inte direkt ligger inom projektet. Positiva och negativa.
- Har projektet satt igång andra engagemang i bygden?
-Projekt? Fler frivilligarbetare? Ungdomar som engagerar sig? Samarbeten? Andra saker?
- Hur tror du att projektet kommer att leva kvar efter dess slut?
- Hur vill du att det ska leva kvar?
- Hur tycker du att Leader synliggörs i bygden? *(Har det gett någon effekt)*
- Tycker du att du får en chans att förmedla de ringar på vattnet som projektet skapar inom Leader?
(Ansökan, delutbetalningar, till Leaderkontoret och slutrapport)

Frågor om Synergieffekter (ringar på vattnet):

- Har du upplevt någon synergieffekt av projektet? (1+1=3 starkare tillsammans och adderat värde)

- Hur upplever du att arbetet/engagemanget i en bygd påverkas av projektets samarbeten? (Starkare, svagare?)
- Hur tror du att projektet påverkar framtida samarbeten i bygden?
- Upplever du att projektet leder till att människor i bygden skaffar sig/utvidgar sina sociala nätverk?
- Upplever du att projektet skapar engagemang i bygden eller måste det finnas från början? (*Allmänt i bygden, inte bara en människa med en idé till ett projekt*)

Frågor om bygden och sociala effekter i koppling till projektet:

- Upplever du att folk vet om att det bedrivs ett projekt i bygden?
-Tror du att dom har kännedom om att det är ett Leaderprojekt? Vet dom om vad Leader Nedre Dalälven 3 jobbar med?
- Upplever du att projektet leder till en framtidstro i bygden?
- Upplevs/förväntas projektet vara en del av eller bidra till bygdens utveckling?
- Hur vill du att bygden ska se ut om tio år?
- Hur tror du bygden kommer se ut om tio år?

Frågor om Leader som metod och Leader Nedre Dalälven 3:

- Hur är det att arbeta med Leader?
- Vad är bra med metoden?
- Vad tycker du att metoden saknar?
- Hur upplever du det dagliga arbetet och samarbetet med Kansliet i Gysinge?
- Hur upplever du LAGs arbete?

Frågor om byråkratin i koppling till Leader:

- Upplever du att byråkratin inom Leader?
- Vad är bra?
- Vad är dåligt?

Intervjuguide fältobservationer och telefonintervjuer av människor berörda av Leaderprojekt

- Hur har människor tagit emot projektet i bygden?
- Vad upplever du att Leaderprojektet lett till/gjort för bygden? (*Ringar på vattnet*)
- Vad tror du att projektet betyder för bygden och dess utveckling?
- Vilka upplever du har berörts mest av projektet?
- Upplever du att projektet leder till en starkare bygdeanda?
- Upplever du att projektet bidragit till en stärkt stolthet för bygden?
- Hur upplever du civilsamhällets/lokalsamhällets engagemang för projektet och för bygdens utveckling?
- Upplever du att Leaderprojektet leder till en framtidstro i bygden?

Intervjuguide verksamhetsledare Leader Nedre Dalälven 3

- Berätta lite om din bakgrund, vem är du och vad är din tidigare erfarenhet, koppling till Nedre Dalälven?
- Vad innebär det att arbeta som en verksamhetsledare i ett Leaderområde? (*Lite mer ingående*)
- Vilka mervärden (ringar på vattnet) har du upplevt sett utifrån Leader Nedre Dalälven?
- Vilka synergieffekter har du upplevt sett utifrån Leader Nedre Dalälven?
- Hur tycker du att projekten får utlopp för att uttrycka mervärden i utvärderingar, delrapporter m.fl.?
- Hur tycker du utifrån Leader Nedre Dalälven att bygderna påverkas av Leader? (Skapas det framtidstro? Stärkt identitet? Mötesplatser? Bygdeanda?)
- Hur upplever du att Leader syns i bygderna? (Vilket avtryck gör Leader i det lokala området?)
- Hur upplever du sett utifrån Nedre Dalälven att projekten leder till att människor skapar sig utvidgade sociala nätverk?
- Hur vill du att Leader ska se ut om tio år?
- Hur vill du att Nedre Dalälven ser ut om tio år?
- Hur är det att arbeta med Leader som metod? (Bra? Mindre bra?)
- Hur upplever du byråkratin för projekten och för er själva på Leaderkontoret?
- Hur upplever du Leader verksamheten i Nedre Dalälven?

Citatförteckning

”Skulle jag inte tro att det gick att göra skillnad då hade det inte varit kul. Men jag tror att vi kan göra skillnad”

”Om man inte tror på det så funkar det ju inte, men just att man har fått den här samverkan [...] vi behöver vända en trend”

”Får man mycket positivt så ger man ju mycket positivt, så är det ju, sitter man hemma och bara pratar då blir det ju negativt”

”Det ska ge ringar på vattnet till övriga kommunen.[...] Det är också dom mjuka värdena[...].”

”Vad kan jag rimligen åstadkomma på så här kort tid, för mig är det mjuka värden [...]. Men mycket att få människor att vilja vara med på tåget liksom”.

” [...]om jag skrev att jag ska få fyra nya butiker och så kommer det bara två, då är frågan har jag misslyckats med det här projektet då?, nej det behöver det inte vara. För att dom mjuka värdena kan på sikt ge så mycket så att dom här två butikerna vi inte fick in kanske blir fem om ett år eller två. Det ska man vara medveten om att det kan ge ringar på vattnet till typ övriga kommunen som man säger på sikt men det behöver det inom den här tiden som projektet håller på. Men att man har lyft någonting och man har startat någon liten eld någonstans som blommar ut” camilla

”Ibland så ser man inte sitt eget värde [...] och man tänker ju inte på att det här påverkar ju många”.

”Engagemang får man ju när man har något att vara engagerad för, om man inte vet vad det finns att vara engagerad för då har man inget engagemang”.

”Jag tycker mer att det är bra att ideella föreningar kan stötta upp och hjälpa personer som behöver hjälp”

”Men om det är projektet som har skapat det eller om det är att vi faktiskt regelbundet ses alla aktörer i centrala Säter”

”Kanske är det så att vi har lärt oss att i dom här samverkansformerna som har byggts upp så kommer det upp sådana här grejer”.

”Inte tror jag att det hade kommit upp om inte tåget hade funnits. Det väcker en del tankar åt alla möjliga håll”.

”Det är en nod på något sätt som det snurrar lite runt omkring som det kan komma in alla möjliga saker”

”Det som händer när tåget kommer på stan är att alla skrattar eller ler”

”Ingen orkar dra lasset själv. Jag tror sådan här projekt och samarbeten i projekt är avgörande för landsbygdsutveckling, vad det nu än är för något.”

”Ser man nu att det här om ett år att kan stå på egna ben som är tanken. Då tror jag också att andra kommer förstå att herre gud det finns möjligheter att göra saker. Man behöver inte sätta sig ned och tycka synd om sig själv bara för att verkligheten har förändrats, det går att göra grejer. Det tror jag att sådana här exempel kan vara bra för, för fortsättningen.”

”Jag tror att det här en grej som skapar lite engagemang över huvud taget när man ser att när man genom att utnyttja en så ganska simpel grej faktiskt kan åstadkomma saker.”

”Det väcker nya tankar och nya möjligheter”

”Lilla tåget kan ju inte göra allt men lilla tåget gör mycket mer än vad vi någonsin trodde att det skulle göra”

”Vi ligger ju liksom lite offside här nu i förhållande till Gysinge då och nedre Dalälven för det här är ju inte nedre Dalälven, det här är ju Tierps kommun va. Det går ju vissa kulturgränser här också va. Normalt känner vi oss inte hemma i det här va. Men så är det ju nu. ”

”Det var väldigt svårt för mig att [...] dom här visionerna jag har, allt det jag pratar med dig om nu va, vad ska jag sätta för värde på dom där siffrorna då va.”

”Men det som är problemet är inte Gysinge utan det är ju Jönköping om man säger så.”

”Den här filmen har blivit något slags kitt tycker jag va, som liksom knyter ihop alltihopa. ”

”Just när...identiteten, alltså man känner en samhörighet och identitet.”

”Sen är ju det en väldigt speciell värld Leader, både fascinerande och lite jobbigt... kan det va. Å jag ska ju propagera ute hos föreningarna att dom ska söka Leader och allt möjligt men. Å det kan nästan ta emot kan jag tycka ibland för det är för drygt för en liten förening att söka Leader stöd alltså... det är för bökitigt. Det tar så otroligt med...nu kan ju jag göra ett för jag är anställd här med det och de är ju fantastiskt. Men alltså en liten förening, jag vet inte hur det ska gå till. Det är så tidskrävande och jobbkrävande så att det... det är en miss med Leader tycker jag, att det utesluter så många. Det är faktiskt ett fel som jag ser hela tiden...dom har knappt hört talas om... dom bryr sig inte om Leader helt enkelt ute hos föreningarna, dom vet inte vad det är i stort sätt fast dom bor på landsbygden.”

”Dom pengarna ska ju användas till landsbygden. [...] Det tycker jag inte att det görs riktigt”.

”Det är en otrolig hjälp och det är tack vare att projektet också... och tack vare leader faktiskt att det boostar upp pengar så här. Dom hade aldrig fixat det här annars, det är jag ganska säker på.”

”Så i fortsättningen...efter projektets slut tror jag att det har lättat upp kontaktvägar å...det är faktiskt så, tror jag.”

”Det blir ringar på vattnet hela vägen”

”Det blomstrar ju på något sätt när dom börjar med det här med i det här tänket... som ett kansli, som en kanslist kanske och en vaktmästare å kontakt med kommuner.”

”Det leder ju till saker hela tiden... som jag kanske inte ens vet av och inte dom tänker på ett heller för att de var det här som startade det.”

”Man får igång vissa att... alla får man ju inte igång. Men när dom kommer ut sen så märks de att det tänder till i ögonen å dom kommer dom ju på vissa idéer. [...] och det är tack vare projektet måste man säga.”

”Just Leaderprojektet påvisar ju ändå möjligheterna... det är ju det vi gör egentligen... påvisar möjligheter. Vi kan ju inte göra så mycket mer, vi kan ju inte tvinga någon att vara med i det här. Det gör vi inte heller.”

”Med samarbete kan man ju ha föreningarna kvar också kanske, i alla orter”

”Det är hinder för landsbygden att få ut sina pengar, det är ju landsbygdspengar kan jag tycka. Så det är inte bra”.

”Det knäcker folk också”

”Okej jag får väl köra det här racet en gång till då”

”Ja då fick jag papper där jag skulle fylla i ännu mer än i själva ansökan. Å jag tyckte att det där nej...nej... jag skiter i det här. Den tid som det tar och hålla på med dom här papperen, kan vi åka upp...åå...och fixa till det där där uppe utan projektmedel. Eller ja projektmedel vi får väll satsa lite själva då och göra arbete, istället för å ta bort tid och sitta å fylla i papper.”

”Det var väl ingen av dom som hade tagit betalt, för dom ställde ju upp ideellt, dom tyckte ju det var så kul å komma iväg å... det liksom hände ju någonting. Sånt här skulle det va ett par gånger varje sommar så man kunde träffas å [...]”

”Det var väl ingen av dom som hade tagit betalt, för dom ställde ju upp ideellt, dom tyckte ju det var så kul å komma iväg å... det liksom hände ju någonting. Sånt här skulle det va ett par gånger varje sommar så man kunde träffas å...”

”Det går ju alldeles förträffligt bra när jag får hjälp med skrivararbetet. Annars den praktiska biten den vete sjutton om jag skulle hoppa på en gång till eftersom jag har erfarenhet av två stora projekt förut. Men...eh... nu fick jag ju en så bra hjälp där uppe så nu är det riktigt roligt att komma dit och prata bort en timme å störa dom lite å ta en kopp kaffe med dom. Det tycker jag fungerar bra.”

”För min del skulle det vara helt omöjligt...åå... att söka någon form av bidrag för att genomföra ett sånt här projekt om det inte fick gå genom Leader då och få hjälp där ifrån. Det skulle vara helt utsiktslöst... jag skulle inte engagera mig liksom...utan det är tack vare deras hjälp å... Sen det här att man har ett bollplank... för dom har ju erfarenhet från massor av andra projekt som inte jag har å jag har ju erfarenheter från mina projekt å kan väl tänka ut en del själv också men likväl så har man många frågor som dyker upp och då...då kan man bli hänvisad till och man kan prata med dom där uppe...så det är bra.”

”Så åter igen med hjälp av Leader så skapar vi en plattform.”

”Det är klart som sjutton att jag drivs ju av en utveckling där projekt är ett verktyg.”

”Det här betyder mycket för stämningen runt om kring och det ska betyda mycket också annars så är det ett misslyckande. Det ska beröra människan.”

”Här får vi någonting som hjälper oss att ta ned den här bruksmentaliteten som är av onddå påstår jag.”

”Rätt använt så är det här ett verktyg som skapar engagemang, som hjälper till att skapa engagemang.”

”Jag tror det är jätteviktigt för en mindre ort att det verkligen finns det här runt omkring.”

”Det ger ju ringar på vattnet som inte riktigt går att beskriva.”

”Det gäller att hitta dom där projekten som folk vill ha, då lever ju projektet själv... vidare.”

”Om inte dom här tre klubbarna inte hade samarbetat och drivit det här projektet då hade det ju inte blivit någon stuga, så är det ju.”

”Man pratar med varandra och inte om varandra, på ett helt annat sätt.”

”Det känns ju som att stå inför en vägg när man börjar, sen så tar man sig igenom den då, sakta men säkert. ”

”Men dom har ju verkligen hjälpt oss att få till det.”

”Man har en verksamhet som är så svar att komma in i så att man får inte tillräckligt många intresserade.”

”Fångar man upp det intresse som verkligen finns så det inte bara är administratörerna som lyckas komma fram. ”

”Just det där att överallt där man ser att det händer någonting. ”

”De var ju där Leader och alla dom här eu bidragen har jättestor betydelse, för att få landsbygden levande.”

